

УДК 947.7"19"(092)

Григор'єва Т. Ю.

СВІЙ СЕРЕД ЧУЖИХ, ЧУЖИЙ СЕРЕД СВОЇХ : РЕЦ. НА: // **ТЕРЕЩЕНКО Ю., ОСТАШКО Т. УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІОТ З ДИНАСТІЇ ГАБСБУРГІВ. – К. : ТЕМПОРА, 2008. – 382 С.**

Книга Юрія Терещенка і Тетяни Осташко присвячена постаті Вільгельма-Франца Лотрінгена-Габсбурга, більше відомого українському читачеві під іменем Василь Вишиваний, представника однієї з найвизначніших європейських династій, очільника легіону Українських Січових Стрільців, активного учасника українського національного руху в еміграції і насамкінець – в'язня Лук'янівської в'язниці м. Києва, де в 1948 р. й обірвалося його життя.

Як слушно зауважують Автори, попри свою унікальність, ця постать не становить особливого інтересу серед українських дослідників. Справді, якщо не брати до уваги електронних публікацій, заледве знайдеться десяток статей, присвячених Габсбургу-Вишиваному, частина з яких належить Авторам книги. Перша їхня спроба створити цілісну біографію з однойменною назвою побачила світ 1999 р., у рецензованому виданні текст істотно розширено й доповнено цінним документальним матеріалом. Робота складається з трьох частин. У першій з них увазі читача пропонується нарис історії життя і діяльності Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного); у другій – подано документальні джерела, у третій – збірку поезій і прози героя книги, написану українською мовою. Наприкінці видання вміщено чималий фотододаток, завдяки якому читач може не лише уявити, а й побачити окремі епізоди біографії Габсбурга-Вишиваного, про які йдеться у книзі. Потрібно наголосити й на цінності виданих документів: автобіографії, листування, в тому числі з митрополитом Шептицьким, К. Гужковським, М. Васильком, В. Петрівим; матеріалів слідства у 1947 р., зокрема й протоколів допитів. Значну частину цих матеріалів опубліковано вперше.

Запропонована біографія Габсбурга-Вишиваного не є біографією у класичному сенсі поняття. По-перше, біографія є суто політичною, причому саме і тільки українською. Можна сказати, що певною мірою герой і контекст помінялися місцями. Тобто після прочитання складається вражен-

ня, що не події української визвольної боротьби формують контекст для розуміння особистості героя книги, а він сам, його життя і діяльність слугують тлом для зображення подій української історії цього часу, розвитку українського національного руху та монархічних спрямувань частини тогочасного українського політикуму.

Авторам вдається аргументовано переконати читача, що активна роль Вишиваного в подіях національної революції в Україні і пізніше – в еміграції пояснюється не прагматизмом, корисливістю Габсбурзької родини чи будь-якої іншої політичної сили, а щирою вірою у здійснення мрії про незалежну Україну, причому мрії не чужої, а своєї власної. Змальовуючи розподіл сил в Європі в 1917–1919 рр. та наводячи документальні свідчення, Автори показують, що незважаючи на численні закиди щодо того, що єдиною метою Вільгельма була узурпація влади й остаточне приєднання України до австро-німецького блоку, його діяльність не була вигідна ні Німеччині – як формування опозиції Скоропадському, ні Австрії – як створення проблем із союзником, ані його власній родині, адже вона орієнтувалася на польські аристократичні кола і, відповідно, перебувала у гострій опозиції до ідеї поділу Галічини на польську й українську частини.

Утім, коли читач переконується у ширості намірів героя, він починає ставити запитання, відповідей на які не знаходить. Чому власна *patria* не дала Вільгельмові сил і натхнення бути патріотом і чому все це пробудила земля побачена вже у свідомому віці? Як пояснити те, що Вільгельм вирішив стати українцем, тоді як його рідний брат Альбрехт – поляком, який навіть своїх дітей не вчив німецької мови, а під час нацистської окупації заперечував свою належність до арійської раси¹? Чому родинний конфлікт в одній родині став міжнаціональним? Що могло вплинути на вибір юного Віллі, окрім як «неповторна краса Карпат, мальовничість гірських строїв, тужлива мелодика гуцульських пісень і вишукана поетика українського слова»?² Зреш-

¹ Timothy Snyder. The Red Prince / Snyder Timothy. – London, 2008. – P. 2.

² Терещенко Ю. Український патріот з династії Габсбургів / Ю. Терещенко, Т. Осташко. – К. : Темпора, 2008. – С. 5.

тою, за що і від кого Вишиваний одержав своє прізвисько «червоний князь»? Чому, незважаючи на особливо виразну проукраїнську орієнтацію, князь був не «жовто-блакитний», а таки «червоний»?

Безумовно, Василь Вишиваний – постать непересічна, а тому цікаво було б побачити її в усій суперечливій повноті, принаймні настільки, наскільки це дозволяють джерела. Притому немає потреби робити з «червоного» князя «сніжно-білого», чия діяльність, зокрема, у складі УСС на Єлисаветградщині, яка, як зазначають самі Автори, найбільш загрожена повстанцями проти австро-німецької окупації навесні 1918 р., була винятково культурно-просвітницькою¹. Так само, як і Автори, не можемо простежити причину зміни стратегії Вільгельма в середині 30-х рр., коли він, як і багато інших політиків, ще не знаючи, до чого призведе захоплення націонал-соціалізмом уже менш ніж через п'ять років, у своїх прагненнях відновити Україну орієнтувався на гітлерівську Німеччину. На жаль, основна оповідь обривається на 1929 р., і після стислого опису перебі-

гу подій протягом наступних майже двадцяти років читач опиняється вже у 1947 р.: із Відня – у Лук'янівській в'язниці Києва.

Отже, книга є успішною спробою відтворити образ ще мало відомого в Україні та поза її межами українця Василя Вишиваного. Автори надають читачеві подвійну можливість: побачити портрет, який змалювали вони самі, або ж створити його самотужки, використавши запропонований джерельний матеріал. Водночас цю суперечливу і романтичну (у повному значенні поняття «романтизм») особистість, чоловіка, що як і його мати говорив італійською, як батько – німецькою, як друзі – англійською, як потребували інтереси родини – польською, і українською – як хотів він сам – ми ще не знаємо. Знайомство з ним, з його родиною, оточенням і тими обставинами, які зробили Вільгельма-Франца Лотрінгена-Габсбурга «червоним князем» і Василем Вишиваним, і навпаки, як Василь Вишиваний, повертаючись до Відня, знову ставав Вільгельмом Габсбургом, в українського читача ще, сподіваюся, попереду.

T. Grygorieva. Rec. ad op.:

NATIVE AMONG STRANGERS, STRANGER AMONG NATIVES //
IU. TERESHCHENKO, T. OSTASHKO.
A UKRAINIAN PATRIOT FROM THE HABSBURG DYNASTY. –
К. : TEMPORA, 2008. – 382 P.

¹ Там само. – С. 39.